

MEMO

Aan: Vaste Kamercommissie voor Economische Zaken
Van: Dr. Ingrid Geesink, themacoördinator Ziekte en Gezondheid, Rathenau Instituut
Datum: 05/09/2017
Betreft: Schriftelijke inbreng van het Rathenau Instituut voor het rondetafelgesprek *Ontwikkeling van proefdiervrije onderzoeksmethoden* op 14 september 2017

Van aap naar beter: Een verkenning en dialoog over proeven met apen

Het kabinet ambieert om Nederland in 2025 internationaal koploper dierproefvrije innovatie te laten zijn. Verschillende initiatieven zijn al in gang gezet om die doelstelling te halen. Het Rathenau Instituut deed op verzoek van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verkennend onderzoek onder stakeholders naar het gebruik van apen als proefdier. Daaruit blijkt dat het alternatief voor proeven met apen niet bestaat. Belanghebbenden delen de toekomstvisie dat niet langer gezocht moet worden naar een model dat apen één op één vervangt. Onderzoek moet zich richten op andere manieren om de volksgezondheid te waarborgen; naar innovaties die proefdiervrij zijn. Over de snelheid waarmee dit kan worden bereikt, verschilt men wel van mening.

De aap is het meest omstreden van alle proefdieren vanwege de nauwe verwantschap met de mens en de maatschappelijke en politieke wens om leed bij deze dieren te voorkomen. De Nederlandse wet maakt daarom een extra uitzondering voor onderzoek met apen: proeven mogen alleen plaatsvinden als er geen alternatieven zijn, en geen dieren van een andere soort kunnen worden ingezet.

Door de Tweede Kamer is eerder de wens uitsproken om geheel te stoppen met proeven met apen, mits dit geen nadelige gevolgen heeft voor "het onderzoek dat strikt noodzakelijk is voor de bestrijding van levensbedreigende ziekten en uitbraken van infectieziekten, die de volksgezondheid bedreigen".

Aan het Rathenau Instituut is een verkenning gevraagd naar:

- De stand van zaken op het gebied van alternatieven met apen, nu en in de nabije toekomst,
- Hoe zo snel mogelijk gekomen kan worden tot een plan voor afbouw naar nul bij het BPRC en andere Nederlandse onderzoekscentra, zonder dat dit gevolgen heeft voor de volksgezondheid.

Januari 2017 heeft het Rathenau Instituut de resultaten van deze verkenning gepubliceerd, die onder meer gebaseerd zijn op een systematische stakeholderdialoog, in het rapport 'Van aap naar beter'.

Conclusies

1. Op dit moment wordt er voor verschillende typen onderzoek en verschillende doeleinden onderzoek aan apen gedaan. Een deel daarvan wordt gedaan in het kader van de bestrijding van levensbedreigende ziekten en uitbraken van infectieziekten.

Rathenau Instituut

2. Uit de stakeholderdialoog blijkt dat er brede consensus is dat de sterke focus op alternatieven niet helpt om het aantal dierproeven met apen te verminderen. Als het doen van dierproeven met apen niet wenselijk is, moet opnieuw de vraag centraal staan: welke kennis over gezondheid is er nodig en hoe kan deze zonder proefdieren ook worden verkregen?
3. Als het noodzakelijk is en wenselijk wordt gevonden om een faciliteit te behouden voor het doen van onderzoek in het kader van de bestrijding van levensbedreigende ziekten en uitbraken van infectieziekten, dan zullen de daarbij behorende financiële lasten geaccepteerd moeten worden.

Hoeveel en welk onderzoek met apen wordt er gedaan in Nederland?

In Nederland wordt op drie locaties onderzoek gedaan met apen. Naast het Biomedical Primate Research Centre (BPRC) in Rijswijk, wordt er ook onderzoek met apen gedaan aan het Erasmus Medisch Centrum te Rotterdam en aan het Herseninstituut te Amsterdam. De voorziening aan de Radboud Universiteit Nijmegen is eind 2016 gesloten.

Tabel 1: Aantal ingezette apen voor proeven per instelling in 2015

	Resusapen	Java-apen	Marmoset-apen	Totaal
BPRC Rijswijk	87	26	91	204
Erasmus MC Rotterdam		21		21
Herseninstituut Amsterdam	6			6
Radboud Universiteit Nijmegen	3			3
Totalen in Nederland	96	47	91	234

Bron: NVWA (2016) *Zo doende 2015*, BPRC (2016), *Proefdierkundig jaarverslag 2015*, interviews 2016

Het BPRC heeft als enige instelling een fokkolonie van circa 1500 apen waarvan elk jaar ongeveer 200 tot 250 dieren worden ingezet voor experimenten. Van de apen die in 2015 voor onderzoek werden gebruikt, werd 59% ingezet voor translationeel onderzoek gericht op onder meer de ontwikkeling van vaccins en infectieziektebestrijding, en daarnaast ook voor transplantatiegeneeskunde, MS, tuberculose, reuma en andere ziektes. 41% van de apen werd ingezet voor fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, met name voor onderzoek naar de hersenen, het immuunsysteem en virale infecties.

Experimenten met apen voor wettelijk verplicht veiligheidsonderzoek naar nieuwe producten vinden nauwelijks plaats in Nederland. Het gebruik van apen voor het ontwikkelen en testen van cosmetica en recreatieve drugs of voor defensiedoeleinden is in Nederland verboden, evenals het gebruik van mensapen voor biomedisch onderzoek.

Zijn er alternatieven voor onderzoek met apen?

Er zijn meerdere alternatieve onderzoeksmethoden en technologische ontwikkelingen die bijdragen aan vermindering, verfijning en vervanging van onderzoek met apen. Dit heeft echter niet geleid tot volledige afbouw van het onderzoek met apen. Uit de interviews met belanghebbenden en de stakeholderdialoog die het Rathenau Instituut organiseerde, is gebleken dat er brede consensus is dat de huidige focus op alternatieven niet zal leiden tot het verdwijnen van onderzoek met apen. Zolang de mogelijkheid er in principe is, zullen apen ingezet worden voor wetenschappelijk onderzoek.

Om van kennis
verandering
interactie
debat
technologische
de wetenschap

Is het mogelijk om volledig te stoppen met het onderzoek met apen?

Op basis van de verkenning zien wij twee mogelijkheden voor verdere vermindering van onderzoek met apen:

- Optie 1: Alleen onderzoek met apen toestaan voor infectieziekte bestrijding met acute gezondheidsdreiging. Dit zal naar verwachting leiden tot een reductie van een derde tot de helft van al het onderzoek met apen in Nederland. Dit betekent waarschijnlijk dat de locaties in Amsterdam en Rotterdam gesloten worden en dat de huidige fokkolonie van het BPRC wordt afgebouwd. Verdere afbouw kan als we internationale afspraken maken welk onderzoek in Nederland wordt gedaan en wat in andere landen. Het BPRC is dan niet kostendekkend.
- Optie 2: Verdere versterking van de maatschappelijke toetsing en verantwoording van het wetenschappelijk onderzoek met apen. Sommige stakeholders benadrukken het belang van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek met apen, zonder acute gezondheidsdreiging. Dit vraagt wel een verdere discussie en articulatie van wat maatschappelijk noodzakelijk en als ethisch verantwoord wordt gezien.